

ЖИВОПИС ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ

Жердзіцький В. Є., доц. каф. живопису

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Анотація. Стаття присвячена розкриттю особливостей художнього сприйняття дійсності людиною.

Ключові слова: образ, форма, колірна і тональна гармонія.

Аннотация. Жердзицкий В. Е. Живопись как отображение действительности. Статья посвящена раскрытию особенностей художественного восприятия действительности человеком.

Ключевые слова: образ, форма, цветовая и тональная гармония.

Annotation. Jerdzizckiy V. E. **Painting as a reflection of reality.** The article is devoted to the throwing light on the peculiarities of the artistic perception of reality by a person.

Key words: image, form, color and tone harmony.

Постановка проблеми. Розглядаючи психологічне сприйняття навколишнього середовища людиною, можна виділити два основних начала – це чуттєве і логічне сприйняття світу (емоційне і раціональне). Іноді людей розділяють на різні типи світовідчуття – художній чи розумовий тип, середній тип, якому однаково притаманні ці риси.

Для одних більш характерне емоційне начало, для інших – у всьому шукати закономірність і логіку. Кожний має свій індивідуальний досвід сприйняття світу, пов'язаний з історією епохи, у яку живе людина, її соціальним станом, національністю і багато чим іншим, що формувало її як особистість свого часу.

Чітке формулювання художнього сприйняття людиною світу не можна дати, тому що це пов'язано з особливостями психіки кожної особистості, але можна визначити загальне, притаманне людині як біологічному виду, і тому середовищу, у якому вона сформувалася. Кожному виду мистецтва притаманні свої особливі асоціації й образи, пов'язані з мисленням людини і її почуттями.

Мета статті – розглянути особливості художнього сприйняття дійсності людиною.

Викладення матеріалу. Основну кількість інформації людина одержує завдяки зору. Великий художник та інженер Леонардо да Вінчі відзначав, що зір вбирає в себе можливості всіх почуттів і свідчить про увесь всесвіт «від першої особи» і керує людським пізнанням.

Образотворче мистецтво виступає в ролі зорово-образного (образотворчого) досвіду людства і є складовою частиною таких видів мистецтв, як кінематограф, театр і архітектура, використовуючи його в тому чи іншому обсягу в залежності від потреб суспільства.

У творах великих майстрів усе образне – люди, пейзаж, речі (предмети), колірні і тональні гармонії. Художник, відображаючи дійсність, показує на картині зображення навколишнього життя, впливаючи на мислення і фантазію глядачів, породжуючи образи й асоціації, викликані особливостями сприйняття світу людиною.

Коли ми розглядаємо живописне полотно, виконане майстром, ми бачимо не тільки зображення предметів – ліс, ріку, сніг, церкву на високому березі і т. д., перед нами образ ріки, лісу. Найдопитливіший натураліст не зможе цілком повторити природу, тому що фарби не мають широкого масштабу світлот, а полотно плоске. Художник пише об'ємний предмет на полотні, драматург викладає багатовікову історію в п'єсі, композитор висловлює людські почуття за допомогою звуків.

Художник ніби переборює обмеженість тих засобів, якими володіє. Образ дійсності може бути складним, як історична картина І. Ю. Рєпіна «Запорожці пишуть лист турецькому султану», і більш простим, як натюрморт П. Г. Волокидіна «Квіти у синій вазі».

У нашій свідомості завжди зберігаються образи оточуючих нас предметів – це спогади про предмети. Ми легко можемо представити яблуко, собаку, обличчя близьких нам людей, однак, якщо намагаємося намалювати їх, то відразу розуміємо, що для цього у нас мало інформації про форму, пропорції, колір. Якщо розглянути предмети, написані з натури і за уявою, можна побачити істотну різницю – уявні образи, як правило, це символи реальних речей.

Мозок не може зберігати всю інформацію, щоб зробити зображення достовірним, тому художник збирає етюдний і начерковий матеріал тих предметів і характерних деталей, які є ключем до розкриття обраної теми чи пластичної ідеї, які важко зберегти в пам'яті. Пам'ять людини є недосконалою в порівнянні з багатством і матеріалом, наданим безпосереднім спостереженням природи.

Око сприймає різноманітність форм і тонів, і тим самим дозволяє правдоподібно зобразити видимий нами навколишній світ. Індивідуалізуючи зображення, потрібно користуватися унікальними рисами самого зображення.

Художній образ має здатність зображувати, уподібнювати, уособлювати, узагальнювати те, що ми бачимо в житті. Ці особливості переплетені і переходять одна в іншу. У портреті однієї людини ми шукаємо риси великої групи людей і часу. Іноді образ ніби заховано у тканині художнього твору, він немов воліє залишатися непоміченим і в зоровому відношенні сприймається підсвідомо. Особливо часто це явище можна спостерігати в пейзажі і натюрморті. І «відверто» виражений, і «захований» образ однаково природні у мистецтві.

Мистецтво виростає з життя, але не буває його точною копією. Найстараннішу живописну копію виконано на площині. Можна зробити об'ємну воскову копію, але вона також буде мертвою. Неприємні також воскові фігури, наприклад, «воскова персона» – скульптурна подоба Петра I у Зимовому Палаці. У ній немає життя, почуттів і руки художника, чого не можна сказати про «Мідного Вершника» Фальконе, де є образ і час, емоції автора, що створив пам'ятник на березі Неві. У цьому криється різниця між художнім образним і ремісничим чи дилетантським зображенням дійсності.

Художній твір представляє суб'єктивний образ об'єктивного світу і часу, внутрішній світ і особистість автора. У працях з математики і фізики відкриваються тільки об'єктивні закони дійсності, і немає сліду авторської індивідуальності.

Образним мисленням наділено кожну людину без винятку, але в різній мірі. Завдяки цьому і можливий діалог художника з глядачем, образна мова наша – загальна. Кожен з нас може мислити образами, а не тільки В. Шекспір і Т. Шевченко, інакше їм не для кого було б писати свої твори.

Поетичне мислення притаманне в більшій чи меншій мірі художнику і вченому так само, як абстрактно-логічне. Леонардо да Вінчі та М. Ломоносов були і вченими, і художниками, і поетами, Альберт Ейнштейн – писав вірші та ін.

Художній образ має властивості «відходити» від життєвих обставин, що його породили, і жити ніби самостійним життям, допомагаючи осмислити інший час і історичні умови.

Художник хоче виразити найзначніше в людських долях свого часу, те, що він побачив і пережив, він створює особливий сплав, особливу історію, іноді не схожу на жодну подію дійсності, але зате схожу на безліч подій, на саме життя.

Художник зосереджує цілий світ, виражає величезне і неосяжне в невеликому, обмеженому просторі – так розумів один із законів художньої творчості О. Бальзак. Передати в зображенні щось важливе для сучасності, для долі людей можливо, якщо художником написано типовий сюжет історії. Великий художник не прив'язаний до звичайного, знайомого, звичного, він зауважує те, що ми часом не помічаємо, і чому не надаємо значення, визначає ті особливі риси часу, що він відображає, і ті почуття, що володіють людьми у визначені історичні епохи.

Кожна епоха мала не тільки різне розуміння життєвих явищ, але і різне розуміння загальнолюдських цінностей у цілому. Багато разів змінювались погляди на духовні цінності, вищим достоїнством мистецтва було уміння показати найдосконаліший ідеал людини. Так виникали піднесені і земні герої, наприклад, образи готичного мистецтва – його мадонни і святі, усунуті від грішної плоті земної, були й інші часи минулого, коли першим законом творчості художника вважалося бездоганне слідування тому, що він бачить щодня і щогодини.

Вічні гуманні людські цінності, добро і зло, світло і п'ятьма, сьогоднішній і завтрашній день – були і будуть темою мистецтва. Бажання художника відобразити свій час, розповісти правду про життя – вже в цьому приховано його добрий намір. Часто буває безглуздо сперечатися про те, скільки тіней і світла в картині, у якому колориті її написано, тому що головне – побачити, до чого спрямовано задум автора. Не кожній історичній епосі властиві бурхливі конфлікти, кипіння думок і почуттів, у житті є проста світла радість, урівноважена краса, відчуття гармонії.

Будь-яка художня форма умовна. Первісна людина перетворювала у своєму зображенні тварин на маленькі фігурки, робила об'ємне – плоским, багатобарвне – однотонним, те, що рухається – нерухомим, виробляючи умовні прийоми свого мистецтва.

Художник завжди в пошуку образу: людини, речі, явища, життя в цілому. Ці пошуки – і болісні, і радісні, спрямовані до того, щоб відтворити життя в художніх образах. Пошуки нескінченно різноманітні, і рішення приходять іноді зовсім знезацька.

Рафаель у картині «Сікстинська мадонна» показав прекрасне у звичайній молодій жінці, що безмежно любить свою дитину, розкрив нам очі на прекрасне в кожній людській істоті, у людях, яких ми зустрічаємо щодня. Можливо, найбільші художники не писали якихось небачених красунь саме тому, що в людях цікавило не надзвичайне, а саме характерне, притаманне образу звичайної людини. У творі мистецтва ми знаходимо не одне, а безліч значень, фарби живописця нескінченно багатозначні, і щоразу, зустрівшись з твором майстра, ми знаходимо щось нове і завжди саме те, що нам необхідно, але це не дефект, а споконвічне багатство і риса мистецтва.

Висновки. Побачити поезію життя в прозі буття, показати, що цю прозу сповнено поезії – це моральне покликання мистецтва. Це ми бачимо в роботах С. Рафаеля, А. Рубльова, П. Рубенса, Т. Шевченка і багатьох інших, вони розкривали очі на поняття прекрасного у той час, коли вони жили.

Художник може в нерухомому відтворити внутрішній рух, те, що в житті роз'єднано часом і простором – з'єднати, а те, що в природі з'єднане – роз'єднати, якщо це потрібно – створити образ. Художник може «розтягти» секунду, надавши їй характеру вічності, тому знайдений пластичний образ буває правдивішим за факт, впливаючи емоційно на свідомість глядача.

Література:

1. Рылов А. Воспоминания. – Л., 1960.
2. Ковалев Ф. В. Золотое сечение в живописи. – Киев, 1989.
3. Зернова Е. С. Будущему художнику об искусстве живописи // Записки преподавателя. – М., 1976.
4. Кузин В. С. Психология. – М., 1982.
5. Барщ А. О. наброски и зарисовки. – М., 1970.
6. Ягодковская А. Т. От реальности к образу. – М., 1985.
7. Дали С. Дневник одного гения. – М., 1991.

Надійшла до редакції 10.06.2008